

Despre falsele tradiții liberale

Anul centenarului marchează cei o sută de ani de la realizarea celui mai important proiect politic din istoria României moderne- unificarea și formarea statului național unitar cunoscut în istoriografie sub numele de România Mare. Acest proiect politic a fost opera perseverenței și abilităților de apreciat ai unora dintre intelectualii și oamenii politici ai României de la începutul secolului XX, dar și a contextului internațional de la sfârșitul Primului Război Mondial. Secena politică era pe atunci dominată de o mulțime de partide mici, însă de departe cel mai important partid era Partidul Național Liberal, condus de Ionel I.C Brătianu și mai apoi, din 1927 Partidul Național Țărănist condus de către Ion Mihalache și ulterior de ardeleanul Iuliu Maniu. Partidele și-au încetat activitatea după 1938, când Carol al II-lea și-a instaurat propriul regim, cunoscut sub numele de “perioada dictaturii regale”. După Al Doilea Război Mondial, majoritatea oamenilor politici interbelici au dispărut în timpul perioadei comuniste (1947-1989), fiind brutal înlăturați de modelul sovietic. În 1990, partide noi și-au făcut apariția, unele dintre ele fondate chiar de oameni politici interbelici care au supraviețuit, cum ar fi cazul lui Corneliu Coposu. Unul dintre cele mai importante partide politice ale acestui moment este Partidul Național Liberal, care își asumă continuarea tradiției interbelice plasându-se în ipostaza de moștenitor direct al partidului Brătienilor¹. Articolul de față își propune analiza acestei tradiții pe două mari direcții – ideologic și istoric, pentru ca în final să demonstreze nu numai inexistența legăturii dintre cele două partide, ci și practicile politice ale liberalilor interbelici care aplicau un model politic cu totul diferit de ideologia liberală. Pentru a putea face această analiză posibilă trebuie să ne punem de acord asupra conținutului pe care liberalismul îl are.

Liberalismul sau ideologia liberală în sensul ei larg se învârtă în jurul celor trei drepturi naturale pe care le are fiecare om – viață, libertate, proprietate. Liberalismul conține o gamă largă de credințe și idei, dar aderenții se pun de acord asupra unor concepte ca democrația liberală, constituționalism, alegeri libere și corecte, drepturile omului, comerț liber,

¹ <https://pnl.ro/despre-noi/istoria-noastra/scurt-istoric>

descentralizare. Liberalismul politic are ca obiectiv reducerea puterilor statului, libera concurență pe piață și neintervenția statului în economie.

Arena politică a României antebelice era împărțită între liberali și conservatori. Conservatorii pro-germani și latifundiași și-au pierdut rațiunea de a exista imediat după introducerea votului universal și începuturile reformei agrare de după război. Țăranii, care pe atunci reprezentau pătura cea mai margă a populației, erau ostili liberalilor din cauza politicilor lor fiscale apăsătoare, drept urmare imediat după 1919 în arena politică a apărut Partidul Țărănist al lui Ion Mihalache. Cu toate acestea, cele două mai promisiuni făcute de Ion I. C. Brătianu în 1917 (introducerea votului universal și reforma agrară) au adus mult prestigiu liberalilor.

Începuturile României interbelice veneau cu dominația politică a liberalilor. Românii ca număr erau în jur de 18 milioane împărțiți în provinciile românești, care cuprindeau la rândul lor variații însemnate în termenii infrastructurii, etniilor și alfabetizării. În Vechiul Regat, 79.8% dintre români reprezentau populație rurală cu o slabă productivitate în agricultură și cu un procent de alfabetizare de aproximativ 57%. România avea cea mai mare rată a mortalității infantile din Europa, urmată de a doua cea mai mare mortalitate cauzată de tuberculoză (după Iugoslavia). În cazul Transilvaniei și Bucovinei alfabetizarea se ridica la 67% respectiv 65%. În Dobrogea, aceasta era de 45% și în Basarabia, cea mai scăzută, doar 38,2%. Mai mult de atât, acestea veneau cu sisteme juridice proprii și partide politice proprii, astfel că unificarea lor era un proces care necesita timp și atenție.² Reforma agrară a însemnat distrugerea marilor latifundii și redistribuirea pământului către micii proprietari. În timp, reforma s-a dovedit a fi deficitară, parcelarea excesivă, tehnicile învechite și lipsa de capital la sate au făcut reforma aproape inutilă.

În 1923 liberalii adoptă o nouă Constituție necesară noilor realități. Noua lege fundamentală nu era însă scutită de interesele lui Ion I. C. Brătianu. Cu această ocazie puterile regelui s-au lărgit, deoarece liberalii se bucurau de simpatia lui Ferdinand I. Votul universal a fost introdus însă liberalii au restrâns dreptul la asociere, afectându-i astfel pe țărani care nu se mai puteau pentru a contesta măsurile guvernamentale. Nu în ultimul rând au introdus Legea Primei Electorale, conform căreia orice partid care obținea 40% din voturi în alegeri primea

² Joseph Rothschild, *East Central Between The Two World Wars*, University of Washington Press, 1974, p. 285

jumătate din locurile din Adunarea Deputaților iar cealaltă jumătate se împărțea între partide inclusiv cel care a obținut 40% conform procentului din alegeri. Astfel Parlamentul era alcătuit uneori în proporție de 70-80% din partidul care a câștigat alegerile. În 1925 liberalii au centralizat statul împărțindu-l administrativ în 72 de districte, ele fiind conduse de oameni aleși de la București.³ Influența mare a liberalilor asupra structurilor statale au făcut posibilă ceea ce în istoriografie a rămas sub numele de „marea guvernare liberală” (1922-1928).

Din punct de vedere economic, liberalii s-au dovedit a fi printre cei mai protecționiști din acea vreme. Diviza “prin noi înșine” a reprezentat punctul de pornire prin care ei doreau dezvoltarea industriei, însă doar prin capital autohton. Tot prin aceste politici au sprijinit suprataxarea produselor din import și taxarea produselor destinate exportului, astfel ca producătorii locali să fie protejați, și producția și consumul intern să fie încurajat. Consecințele acestor măsuri au fost doar creșterea prețurilor. În 1927, România devenea unul dintre cele mai protecționiste state europene, influențele externe fiind diminuate printr-un cadru legislativ adecvat. Astfel, procentul capitalului străin în orice întreprindere putea atinge un maxim de 40% , pe de altă parte, trei sferturi dintre angajați și două treimi dintre directori trebuiau să fie români.⁴ Toate aceste măsuri au atras animozitatea țăranilor, care se plângau și de accesul complicat la credite, birocrăția coruptă și slaba reprezentare a țăranilor în consiliile locale.

Țăranii s-au reorientat către o forță politică care să-i reprezinte, astfel au găsit sprijin în Partidul Național Țărănist condus acum de Iuliu Maniu. În 1927, Ion I.C. Brătianu și Regele Ferdinand I mor iar Partidul Național Liberal rămâne fără oamenii de bază, astfel liberalii pierd alegerile iar Maniu este ales premier la scurt timp premier. Iuliu Maniu era din Salaj, era instruit în drept la Viena și Budapesta și s-a remarcat printr-o intensă susținere a drepturilor românilor din Transilvania, fiind ales ulterior deputat în Dieta de la Budapesta. Dacă guvernarea brătienilor a însemnat restricționări economice, juridice și naționalism, perioada Maniu a însemnat o perioadă de “liberalizare”. Guvernul Maniu a hotărât ca monopolurile de stat să fie mai autonome și responsabile financiar, să reducă influența statului în cooperative, industrie și mine; măsuri care au redus clientelismul și patronajul. Tot atunci țărăniștii au redus taxele la exportul de cereale, au oferit asistență cooperativelor rurale, au facilitat obținerea creditelor și au

³ R. J. Crampton, *Eastern Europe in the Twentieth Century and After*, Routledge, 1994, p. 110

⁴ *Idem*, p. 111

diminuat restricțiile în vânzarea pământurilor. În același timp a eliminat legile naționalizării resurselor subsolului din 1924 și pe cele care limitau capacitatea investitorului străin în România⁵. Acest program liberal a rămas în mare parte neaplicat datorită unui eveniment internațional foarte defavorabil oricărei guvern- Marea Criză Economică.

Țărăniștii nu au mai reușit să preia guvernări după Marea Criză Economică, iar mai apoi, sfârșitul anilor 30 a coincis cu desființarea partidelor sub Carol II-lea, însă cea mai neagră perioadă pentru partide a fost perioada comunistă. În timpul regimului opresiv de inspirație sovietică, majoritatea membrilor de frunte ai partidelor interbelice au dispărut în închisorile comuniste sau în exil. Comunismul ca experiment social, bazându-se pe modelul Marxist-Leninist presupune o ruptură cu trecutul. După ce Partidul Comunist a acaparat instituțiile statului, numind oameni fideli pretutindeni, a încercat prin aparatul său propagandistic să distrugă memoria cu privire la oamenii politici de odinioară, cel mai atacat fiind chiar Regele Mihai. Dincolo de ruptura cu trecutul, un partid are continuitate ori prin oamenii săi ori printr-o perpetuare ideologică și axiologică specifică aceluși partid, or în cei 40 de ani de comunism niciuna dintre aceste două caracteristici nu a supraviețuit pentru liberali. Un alt fapt care merită luat în considerare este că după 1990, structura socială, politică și economică s-a schimbat semnificativ față de perioada interbelică, altele fiind realitățile post comunismului și ca atare altele fiind așteptările românilor de la politicieni.

În concluzie, ușurința cu care Partidul Național Liberal instrumentalizează trecutul este trivială. Înaintașii lor nu numai că nu erau liberali, ci s-au dovedit a fi naționaliști și protecționiști atroce, fiind contestați perpetuu de către adevărații liberali ai României interbelice – Național-Țărăniștii. Istoria României a avut multe puncte de cotitură în secolul XX, iar unul dintre ele este instaurarea sistemului sovietic. Acesta nu a fost doar groparul instituțiilor interbelice și antebelice, ci a reprezentat tranziția către o nouă societate și un nou tip de om, tranziție în care urmele vechii lumi s-au pierdut aproape complet.

⁵ *Idem*, p. 113

Bibliografie

Rothschild, Joseph, *East Central Between The Two World Wars*, University of Washington Press, 1974

Crampton, R. J, *Eastern Europe in the Twentieth Century and After*, Routledge, 1994

<https://pnl.ro/despre-noi/istoria-noastra/scurt-istoric>